

LA RENAIXENSA

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

L'editor, Serra i dia

GOMEZ SC

C. 629-10

21

C

LA RENAIXENSA

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Andreu Ramon</i>		<i>Bassegoda Ramon Enrich</i>	
A la exposició Universal de Barcelona.	496	Poruga.	57
<i>Arch M.</i>		*.	96
May mes.	176	Darrerías d' hivern.	128
*.	288	En la mort del poeta Bertran.	201
*.	336	Sant Martí.	609
*.	553	<i>Baulenas Valenti</i>	
<i>Baró Joan</i>		Actes de fe.	591
Una llàgrima.	773	<i>Bell-lloch Maria de</i>	
<i>Barber y Bas Francesch</i>		La festa del fajol.	446
La reyna dels Jochs Florals.	529	<i>Bertran y Bros Pau</i>	
<i>Bartrina Francisco</i>		Retorn	232
Cuadret.	50	<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>	
Intima.	158	Nadal á montanya	1
Aniversari.	172	Jutjament del ciutadà Jourgniac	
En la mort del felibre Joseph		Saint Meard.	241 y 257
Roumanille	341	Costums que 's perden	625 y 641
Cuadret.	479	<i>Briç Francesch Pelay</i>	
Per l' àlbum de Montserrat.	528	La dampnada	120
L' angel y l' infant	551	L' home calvo	289
<i>Bassegoda Bonaventura</i>		Lo castell dels tres angels.	321
Necrologia de D. Lleó Fontova.	53	La verge dels cabells d' or.	427
A una morta.	204	Historia de Mostatxo	449
Marina	301	<i>Brossa y Sangerman Víctor</i>	
Las germanas de la caritat.	337	Missa del gall.	346
Himné á Barcelona.	400	A la tomba de.	686
A la terra catalana.	375	<i>Calvet Damís</i>	
Juventut	768	Lo pessebre	32

	Págs.		Págs.
A la estatua del rey en Jaume.	458	<i>Creus Teodoro</i>	
Lo cocodril.	746	Un colp d' Estat.	65 y 81
<i>Capella Francisco de P.</i>		Adició.	513
La torre del senyor Cosme.	113	<i>Elías Alfredo</i>	
Llegendas y tradicions. 369-385-401		Pura alegría.	12
v 433.		Un infelis.	239
Per uns peluts.	577	<i>Espinal Lluís</i>	
La cordera bonica.	657	Monja.	29
Los estudiants de Bolonia.	689	<i>Fàbregas y Casanovas S.</i>	
Lo gall de donya Alfonsa.	753	Lo dupte.	688
<i>Carbó Francesch</i>		Lo cant del desterrat.	799
Morteta.	49	<i>Forgas y Adam Bernat</i>	
Cor de colom.	97	A la memoria del doctor Don	
<i>Carreras Joaquim</i>		Jaume Balmes.	438
Serenata.	14	<i>Fontanilles Narcís de</i>	
*.	46	Barcarola.	669
Cantars.	61	Estiuença.	320
Lo tú y 'l no tú.	88	<i>Freixa y Cos Joan</i>	
Tarde d' estiu.	188	A la ambició.	364
<i>Casademunt Joan Manel</i>		*.	384
A la verge Maria.	750	<i>G. y R. R.</i>	
<i>Casas y Pallerol Jaume</i>		A ma esposa.	748
A la Senyora donya Josefa Dal-		<i>Gadea y Mira Joaquim</i>	
mases de Novell.	237	La meva nina.	511
Al amic Francisco Flos y Calcat.	444	<i>Garcés Joseph</i>	
A. E.	585	A D Celesti Sagristá y D. ^a Pelegri-	
Lo Bataner.	702	na Masferrer en la mort de son	
Lo teixidor.	760	fillet.	580
<i>Casas y Amigó Francisco</i>		<i>Garriga Angel</i>	
Lo monastir	426	La creu del Pedró.	349
Combregant.	671	<i>Garriga Francisco Xavier</i>	
Mar endins.	734	A la ditxa.	573
La germana de la caritat.	791	Mitxa nit.	608
<i>Coloma Lluís</i>		<i>Giralt y Vila Manuel</i>	
Caín.	465 y 481	Breus apuntes sobre 'l monastir	
<i>Cornet Gayetà</i>		de Ripoll	17
Una mirada retrospectiva. 129-145-161		<i>Gomis Cels</i>	
177-193-209 y 225.		Remeys contra 'ls llamps y 'ls tem-	
<i>Cortils y Vieta Joseph</i>		porals.	673
La bruixa.	497	<i>Guimerá Angel</i>	
Remembransas.	535	Maria de Magdala.	153
Memorias d' un hereu.	593	En la mort del Rey Joan II d'	
Cuadret.	667	Aragó.	357
<i>Costa y Llobera M.</i>		<i>Llombart Constantí</i>	
Torrent de llágrimas.	286	La cullita de la seda	474
<i>Cots y Soldevila Pere</i>		Lo compromís de Casp	537
Vesprada.	283		
Cel é infern	441		
Ramir.	639		

	Págs.		Págs.
<i>M. J.</i>		Sensualitat.	92
A...	319	Ausencia.	206
Amor y mort.	461	*	279
<i>Marti de Valls Manela</i>		*	352
A Maria.	23	Epitalami.	382
<i>Marti y Folguera Joseph</i>		Casada!	431
La corona.	109	*	554
Cansó dels pobres.	224	Sortint de Castella.	636
La mort.	343	Als fills de Basconia.	699
Lo darrer dia.	375	*	796
Lo cinch de Maig.	787	<i>Olivet Joaquim</i>	
<i>Mas y Casanovas Joseph</i>		Las tres flors.	742
Fraternitat.	616	<i>Omar Claudi</i>	
<i>Masifern Ramon</i>		Un canari.	26
Lo carradó ampurdanés.	101	Cap al niu.	286
<i>Matheu F.</i>		<i>Paler y Trullol Enriqueta</i>	
Hivern.	124	A la tendra y preciosa nena Ma-	
Mort ben mort.	785	ria del Carme Centellas y Pagés.	7
<i>Matheu Ramon</i>		A la incomparable Arbucias.	623
Lo nunci de Sant Iscle.	545	<i>Palol Pere</i>	
Misteri.	614	La sardana.	396
A mercat.	707	<i>Parés Alfons M.</i>	
Marinesca.	769	*	42
<i>Mercader y Marti J.</i>		*	80
Contrast.	525	*	367
Hivern y primavera.	556	<i>Pascual Emili</i>	
Llot de la vida.	588	La somniadora.	79
A la Maria meva.	656	Corrandas.	175
Desvetllat.	758	La perdiu y sa llocada.	236
<i>Mirabet Joseph Ignasi</i>		Aparellats.	334
L' emigrat.	730	Follias.	533
<i>Mombrú Joan B</i>		La vida de una rosa.	587
Ofrena agradiva.	620	Ilusions.	687
<i>Moncerdá de Maciá Dolors</i>		<i>Perpinyá F. M.</i>	
Al hermós nen Joseph M. Jover		La filla de la hostalera (traducció)	416
y Casas.	5	<i>Planas y Font Claudi</i>	
Lo fill ausent.	54	Pobres Evas.	169
A ma patria.	406	*	284
<i>Montanyola Pere</i>		*	390
Joguina.	142	Lo rossinyol.	521
Qué es amor.	240	Fullas.	
No t' hi vull.	320	<i>Plantada y Fonolleda V.</i>	
Patriotisme d' un infant.	395	Las berrugas.	454
*	448	<i>Pont y Dalmau Joseph</i>	
<i>Nadal Lluís B.</i>		La batuda.	569
Recansa.	412	<i>Pons y Massaveu Joan</i>	
<i>Novellas de Molins Jaume</i>		Lo secret d' en Balius.	705 y 721
A una morta.	48	Maig.	794
A la memoria del gran actor Lleó		<i>Puig Francisco</i>	
Fontova.	61	Lo perayre.	442

	Págs.		Págs.
<i>Ramón y Soler Joan</i>		<i>Tintoré y Mercader Lluís</i>	
Revelació	492	Al amich poeta mossen Angel Garriga y Boixader.	9
<i>Ribot y Serra Manel</i>		Lo casal del amor.	273
Lo rey del mar.	695	<i>Torres y Reyetó Jascinto</i>	
La batalla de Tetuan.	777	Jesús als faritzeus.	105
<i>Riera y Bertran Joaquim</i>		Preguntas.	326
Follias.	63	Brindis a Catalunya.	380
<i>Riera P.</i>		<i>Valldeneu Emili</i>	
Los grans missioners.	305	Arribada á port.	559
<i>Rocamora Manel</i>		Lo primer bes.	719
En lo ball.	94	<i>Valldeneu Estapé Pau</i>	
Blanca.	126	La caritat ó la cova de las brui-	
Amorosa.	173	xas.	561
<i>Sales Rafel</i>		<i>Verdaguer Jascinto</i>	
La bellesa.	270	Tot bressant.	77
Lo judici.	328	La presentació.	137
<i>Salvat Xivixell Francisco</i>		La cova de la llet.	378
Així 't voldria jo.	282	Entre flors.	549
<i>Sans y Guitart Pau</i>		<i>Verdaguer Callís Narcís</i>	
Dos treballadors en vaga.	353	La mort.	144
<i>Taronji J.</i>		<i>X.</i>	
La bugadera.	360	Vocació.	238
<i>Tell G. A.</i>			
Pais de vano.	414		

NADAL A MONTANYA

OCAN las vuit á la péndula de la xemeneya de ma cambra; un toch argenti, alegre: drinch! drinch! drinch! En Jep, mon criat, entra; obre los finestrons; encén lo foch de l' escalfa-panxas:

—Li desitjo bonas festas de Nadal, senyor amo, en companyia de tota la familia.

—Deu te las donga felissas... Quin temps fa?

—Rufagueja... un vent geliu que talla la cara.

Posa ma bata y demés vestidura que ve de respallar, sobre una butaca, y se retira.

Quina pressa!... que be s' está al llit baix la suau calentor del adredon! Volvas de neu se placan sobre 'ls vidres de las balconeras, lliscant, fonentse en llàgrimas. Quina fret deu fer defora!... De sopte entra ma muller, ma estimada Teresa; porta en sos brassos nostre filllet ben embolicat ab un xal; me 'l fica al llit:

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

—Aqui 'l tens. Fa mes d' una hora qu' es despert, demanant anar al llit del papà pera desitjarli las bonas festas.

Pobrich! s' enforata dins los llenzols apretantse ab mi... era tot enfredolit.

—Teresa, quina imprudencia!... ab la fret que fa...

—Si may callava!—y fent-me un petó al front:—per molts anys, marit meu, poguem celebrar Nadal.

La estrenyi en mos brassos.—Deu nos dongui salut y continui protegintnos.

Mon fill, ja calentat, tragué son caparró, aixerit, ulls avisats, cara grassona de galdas rosadas... vera poma reyneta... reblinca sos dos brassets grassons al entorn de mon coll:

—Papá, ant ha nascut lo bon Jesuset.

Jo, menjantmel de petons:—Si, fill meu. Avuy anirém adorar-lo... es petit com tu, y fa molta bondat.

—Tant com jo, fa bondat?

—Ell no fa may enfadar sa mamá; no p'ora may.

—Papá, de avuy endavant no la faré mes enfadar... vuy fer com lo Jesuset... Papá que me portara joguinas?

—No, fill; te las portarán los Reys.

—Vindrán aviat, los reys?... Ay! que 'm triga que vingan!—y fent un badall de son—Los aniré esperar, veritat? Ay! si, paaapá!... E insensiblement mon hereuet se quedà adormit.

...

Temps rufol, fret negre, cel de neu; termómetro 2 gr sota 0; neva de valent. Vaig á la cuyna: hi trobo la Teresa atrafagada, donant ordres pel dinar. Mos masobers son sentats al escón de la llar hont crema lo tió llegendari de Nadal y un foch com una farga. Tots s' alzan, barretina en mà:

—Per molts anys, senyor amo, pugui celebrar Nadal en companyia de la familia.

—Y en companyia de tots vosaltres. Deu nos dongui salut.

—Y també pessetas, senyor amo.

—Be, bona gent, be... Sila feslos esmorsar.

—Ja tenen la taula parada.

Tots se dirigeixen, xano xano, calsats d'esclops, pas feixuch, vers la taula propera del escón, parada de blanques estovallas, una platarada d'all y oli, butifarras, llimillo ab morjetas.

Quina gana! quin traguejar lo vi petit!... lo porró sempre enlayra!

Ay festa!... tot un hom se refà!... diu en Cosme. la boca plena... que aquest siga nostre purgatori; senyor amo.

* * *

Las campanas tritllejan; no donan lo só alegre de Pascuas floridas; son esmortuhidas per la neu que las cubreix.

La Teresa surt de sa cambra, ja vestida, mantellina y abrich de pells; dona la mà al nostre infant ben abrigadet.

— Francesch, están per tocar las deu.

Me abrigo la capa y nos dirigim á la esglesieta... no es gayre lluny de casa... al cap d'alla del poble.

Hi ha mitj pam de neu, y neva tant com may. En Jep porta en Lluïset als brassos, 'ns assentem al nostre banch. Pagesos y pagesas van entrant, calsats d'esclops feixuchs, abrigats ab llur capa de burat, sacudintne la neu.

L'escolanet ja te encesos los ciris del altar major, ara encen las llàntias dels altars de St. Antoni y St. Sebastià.

Surt Mossent Gregori de la sacristia precedit de dos escolans. No hi ha ofici; es missa baixa; lo senyor mestre y lo marescal que cantan al cor son refredats. L'iglesia es plena de gom á gom malgrat la nevada; molts pagesos han vingut de més d'un' hora lluny; be n'hauria de fer de mal temps per privarlos d'assistir á la missa de Nadal! Tothom ve adorar .. un Jesúset mes mono! .. aquest anv l'han vestit la majordona y la dona del marescal: robeta de seda, cinta vermella de vellut, collaret de perlas de vidre, cofa de puntas; es moníssim. Los pabordes quiscun ab son bassi á la mà, s'obran pas en mitj de la gent... de quartos, poch; arreplegan talls de cansalada, brenas, y peus de porch. Al *ite missa est*, los pagesos s'abocan á la porta, deturantse sota 'l porxo hont en Rafel, paborde de St. Antoni, dret sobre un pedris encanta las ofrenas: quant hi dirém á eixas duas potas de porch?—16 quartos, diu en Pauli de la Balma—16 quartos... qui diu més?...—17! diu la majordona, al passar;—17! qui diu més... á la

una, á las duas... ningú diu més?... á las tres... La majordona arreplega las potas embolicantlas ab un tros del bulleti eclesiastich del bisbat, La cansalada y brenas foren tot seguit adjudicadas. Pagesos y pagesas se desitjan bonas festas; per molts anys... salut y alegria. Lo vent escombra la neu del carrer arrambantla pels recessos; alguns pardals afamats picotejan als llandars de las portas; un gall llensa son crit rogallós; pollastrets li responen d' un cap de poble al altre... senyalan mal temps. Sortim ben arropats; arribém á casa los peus gelats... Que suáu la temperatura del menjador calentat pel foch de l' escalfa pauxas. La taula es parada de blancas estovallas... sis coverts...

Encara que diga lo ditxo: *per Nadal cada ovella á son corral*, cad' any hi tenim Mossen Gregori, lo senyor Metge, y l' apotecari, 'ls dos solters. Comparéixen al punt de las dotze... Saludan per molts anys; estretas de mans.—Quin temps Don Ramon! diu Mossen Gregori... y escalfantse las mans á la xemeneya... soch balp... atx!... fa fret de lley!... Tots fem rotllo á la vora del foch. Las emanacions que venen de la cuyna fan ensalivar. L' avi Bernat roda l' ast' desde las onze... una pisca engreixada de temps, una bola de greix... la Sila no s' enten de feyna... la fret desperta la gana... A taula! á taula! diu la Teresa. Mossen Gregori reza lo *benedicite*, mentres la Sila destapa la sopera de la bona escudella catalana. Que rica la pisca farsida de tófonas, aucellets y llomillo!... A postres, turrons, pa de pessich, neulas; en Jep 'ns porta una botella de vi ranci de Culera tota entaranyinada, de avans de la maloria; despres de fer la xucla-molla, trinquém á la nostra salut: que per molts anys poguém celebrar lo dia de Nadal. Passém la tarda fent la manilla... Ha parat de nevar; la tramontana roïca á la xemeneya; quin temps més esgarriós! Se despedeixen mos convidats... Adeu!... Santa nit!—Ja s' poden ben abrigar—Retiris D. Ramon... Baixan l' escala; desapareixen dins la foscor de la nit.

Atx! que be s' está vora la llar!... A las deu, la Teresa que ja fa rato ha posat nostre fillet al llit, me diu: marit, si anessem á joch!...

CARL'S BOSCH DE LA TRINXERIA

AL HERMÓS NEN

JOSEPH MARIA JOVER Y CASAS

(En un Album.)

Papallona bonica,
ninet gentil,
violeta flayrosa
del mes d' abril;
clar estel que brillejas
ab dols fulgor.
'sent de t' antiga casa
preuhat tresor:
¿que es lo que jo puch dirte
joliu poncell,
si ets tu y tot quan te volta,
bo, grat y bell?
Puig ets de tos bons pares
vida y encant,
sos ideals compleixis
quan sias gran.

De ta mareta bella
tingas lo cor,
del pare la firmesa,
l'altiu honor.
Avia tens que es de damas
model brillant;
ton bras siga per ella
quan sias gran.
La fé y amor t'ensenya
sa tendre veu,
altar en ton cor tingan,
llar, pàtria y Deu.

Y puig ets de ta casa
lo sol infant,
bell astre sias d'ella,
quan sias gran.

DOLORS MONSERDÀ DE MACIÀ

Barcelona, Maig de 1890

À LA TENDRA Y PRECIOSA NENA

MARÍA DEL CARME CENTELLAS Y PAGES

Be n' eras de desitjada
y ab dols afany esperada,
tendra nina en aquest mon:
ja has vingut y ta existencia,
àngel hermós d' innocencia,
nova vida a tres cors dón.

Tres cors que d' una ferida,
encara no ben guarida,
ressenten lo dolor greu;
per calmar tan fonda pena,
t' ha enviat, celestial nena,
compadescut lo Bon Deu.

Tas infantils alegrías,
tas gracias y monerías,
poch á poch ferán regnar,
desterrant dol y tristura,
de nou lo goig y ventura
en ta desolada llar.

Y ab tas innocents carícias
y altres sens fi de delicias,
angelet del Paradis,
cada jorn una sorpresa
gosaran en ta infantesa
aquells de qui ets l' encís.

Me figuro ta mareta,
nit y dia ta careta
besantne folla d' amor:
¡jella ab tothom carinyosa,
si 'n deu ésser d' amorosa
ab la prenda del seu cor!

Ton pare, amunt enlayrantse
en alas de l' esperansa,
¡quina historia de més fulls!
¡Quíns castells sa fantasia
forjará, cego ab sa aymía,
la nineta dels seus ulls.

Més satisfeta y cofoya,
ufana y plena de joya,
que una princesa, segú;
la teva ávia embabiecada,
no deu veure apassionada,
cap nena maca com tú.

Si ets l' encant y la dolsura,
la felicitat més pura,
lo més preuhat dels tresors;
ets la vida de la vida,
lo pler y ditxa sens mida,
la reyna d' eixos tres cors.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL.

AL AMICH POETA

MOSSEN ANGEL GARRIGA Y BOIXADER

AB MOTIU DE SA PRIMERA MISSA

Per primer cop, damunt la taula Santa
nou sacerdot, tos prechs has aixecat,
per cop primer á l' Hostia sacrosanta
lo Deu de terra y cels has devallat.

Los ángels han baixat, un Angel vehentne
inmolar en l' altar al Qui ho pot tot,
sa més bella cansó han entonat, fentne
homenatge al poeta sacerdot.

Los mártirs tots de Catalunya (1) bella
á ta missa han vingut aqueix mati
y t' han dit oracions á cau d' orella.
Eularia la gentil, t' ha dit així:

(1) Lo nou sacerdot té publicat un tomet en vers «Los sants mártirs de Catalunya.»

«Nou sacerdot sagrat, ton ministeri
»camins te mostra que no has vist jamay,
»tot son festas avuy per lo misteri
»de consagrar al qui poblà l' espay.

»No serà sempre aixís, tendre donzella,
»mon cor fou perseguit y fins fou mort;
»nou sacerdot, no tanques ta parpella
»que avuy dels homes la maldat es nort.

»Procura ab tos consells férloshi entendre
»que es del infern, lo vici, marxapeu,
»ab santa Caritat fésloshi encendre
»dintre sos cors, lo flam d' amor á Deu.

»Al qui naix en lo mon ab taca impura,
»primer llegat dels pares pecadors,
»deslliural del pecat, ab l' aygua pura
»que torna las cadenas, rams de flors.

»Al qui trova feixuga sa consciencia
»ves á calmarli son amarch dolor,
»y en l' august tribunal de penitencia
»lo bálsem trovarà, consolador.

»Al qui 's revolca al lit de l' agonía
»lo Pá Sagrat, apórtali ab anhel
»y serà vera clau que Den li envía.
»pera reobrirli lo portal del cel.

»Aparella ab lo llás indissoluble
»als qui s' estiman, en eix mon fatal;
»lo cor del home, are es tan voluble
»que oblida 'l sagrament y 's fá sensual.

»Arregla las discordias de familia,
»torna á Deu á tothom que l' ha oblidat,
»perdona de tot cor al qui s' humilia,
»sia sempre ton nort, la caritat.

»Y cada jorn, quan alses l' Hostia santa
»que 'l poble veurá presa entre tas mans,
»recórdat de la mare agonejanta,
»de nostra Catalunya, avans geganta,
»que sia sols de Deu y 'ls Catalans!»

LLUÍS TINTORÉ MERCADER.

Barcelona 29 Desembre 1890.

PURA ALEGRÍA

Vull ben lluny ton enuig: que ta boca
mostri clar qu' es de perlas estotx
mes de perlas de vora tos llavis,
no d' aquellas que llensen tos plors.

Vull ben lluny ton enuig; pren per guía
lo que fa 'l rosinyol al estiu;
eixos cants que tu sents que refila
son la rialla de goig per sos fills.

Quan lo sol núij boyrés se 'ns amaga
terbolint en llarch temps nostres ulls
també dihém que somriu á la terra
si després 'ns envia sa llum.

Y somriu Jesucrist ab tendresa
escoltant l' humil prech del mortal;
ab perfums de las rosas rialleras
enbalsama las hortas de Maig.

Fora plors, amor meu; (mes no ab riallas
de follia ni ab riallas de plaber;)
que mostrant lo somriure en los llavis
los Sants Martres s' obriren lo cel.

ALFRET ELIAS.

SERENATA

Ple de fol·lia
de bella nit
l' amor me guia
cap á voltar ta casa engelosit.

La lluna alhora
volta brillant;
¡prou m' enamora!...
més l' estrella que 'm guia vas buscant.

La blanca lluna
joya del cel,
m' es importuna,
puig la llum de t' alcoba es mon anhel.

Ta finestreta
té una claror
que 'l cor m' aquieta,
igual que de la lluna un ratj d' amor.

Brilla tant bella,
que 'm fa estremí,
com si fos ella
l'estrella que designa 'l meu destí.

Mes ay! quan tancas
lo finestró,
lo gotj m' arrancas
y quedo sens esment en la foscó;

Y se 'm figura
qu' ha ennuvolat,
y sorda y dura,
sento venir horrenda tempestat.

La lluna bella
miro llavons,
com si fós ella
la llum que vey a de t' alcoba al fons.

Ella 'm consola,
mira com tú;
pro si ennuvola
crech que tos somnis, sent per mí, s' endú.

Quan l'alba 'm trova
ton son vetllant,
eixa llum nova,
me sembla la del sol agonitzant.

Mes que l'albada
y 'l sol grandiós,
a mi m' agrada
l'ombra qu' en la finestra fá 'l teu có.

Per çó, m' aymía,
de bella nit,
l' amor me guia
cap á voltar ta casa engelosit.

JOAQUIM CARRERAS.

Amer, Novembre 1890.

BREUS APUNTES SOBRE 'L MONESTIR DE RIPOLL

RIPOLL es la impressió que s' experimenta al visitar per primera volta la joya artística que en Ripoll se trova. Lo bisanti Monestir reedificat de nou es verdaderament orgull de Catalunya. Es una perla més de nou posada en la comtal corona tan desprovehida avuy de las prenhadas joyas qu' un jorn son orgull foren, veyentshi sols los buyts hont engarsadas hi eran sas preciosas pedras quals raigs enlluhernadors de son poder altiu á llunyas terras arribavan. Quin cambi. ¡Oh Deu! Per mans extranyas sachsejada sols resta d' ella ua munt d' or, abonyegat, sens forma. y encare grat qu' així 's conservi.

Quants recorts en la pensa venen al contemplar altre volta aixecats ab imponent majestat aquell superb edifici qual historia 's pert en la foscor dels temps. Avuy gracias á la iniciativa del molt ilustre bisbe de Vich y ab la valiosa cooperació d' altres molt dignes y respectables personas, ab sos esforços s' ha lograt restituhir á la pátria una de sas mellors obras d' art y de brillant historia. Fins lo Papa Lleó XIII volent contribuirhi ha manat construhir de mosaich en sos tallers del Vaticá, la preciosa imatge qu' ab tanta inspiració pintá l' eminent artista Enrich Serra procurant qu' en ella hi destaquessin los principals detalls que segons ab escrits se trova en l' anterior hi havia.

Tots los qu' en la restauració han intervingut, hi han posat tot son empenyo y voluntat; qui son saber, qui son trevall, mes com suchseix sempre qu' en tota conquesta sols brilla l' héroe, sense ser vist, hi ha hagut qui ha dedicat l' afany de tota sa vida á véurer acabada l' obra de restauració, restantli en premi la satisfacció de véurer sas aspiracions complertas y en realitat convertida la ilusió de tota sa vida. Lo senyor Joan Martí encarregat de las obras de restauració, guiat per un recort que desde la infantesa quedá en son pensament gravat y que més endevant trovarém, ab tal acert desempenya son cárrech que aprofitant fins las desferras de las runas, ha portat á cap las obras ah ménos quantitat de la presupostada.

No es mon propòsit descriurer minuciosament la historia del Monestir. Altres plomas més ben talladas que la meva ho han fet primer y ab més acert. Es sols ma intenció concretar, mes ben dit compendiar, si se 'm permet la frase, alguns datos sobre las diferents *etapas* de tan prehuada joya.

No 's pot precisar ab exactitut la fecha de la fundació del Monestir de Santa Maria de Ripoll. Segons tradició, desde 'ls primers segles del cristianisme ja 's venerava en la comarca ripollense l' imatge de la Madona. En lo segle iv baix lo regnat del monarca visgot Recaredo I fundaren los monjos benedictins lo Monestir, si bé en diferent lloch del en que avuy se trova y de molt més petites dimensions. Per l' any 730 siguié arrasat per las bandadas d' alarbs qu' en só de conquesta incendiaren y saquejaren los pobles de la vall del Ter y del Freser. Per miracle pogué ser salvada y amagada la Santa Imatge de Santa Maria que després de ser venerada per l' espay de més de mil anys, fou cremada per las bandadas d' assessins qu' en 1835 incendiaren lo Monestir. En lo segle viii baix la protecció de Carlo-Magno, siguié reedificat en lo lloch qu' avuy existeix y torná á poblarse altre volta tan bella y rica comarca. Ludovich Pio en 816 assegurá als antichs propietaris sas abandonadas terras. Poch temps després, en 827 los sectaris d' Abderraman II incendiaren y arrasaren de nou Ripoll inclús lo Monestir. En sa fugida los monjos procuraren amagar las reliquias y tresors qu' en lo monestir hi havia.

Prop de quarant' anys passaren dominant los alarbs, fins que 'l cel destiná á la noble pàtria catalana un capdill qu' ab voluntat de ferro comensá la colosal empresa de la reconquesta. Aquí comensa lo periodo més esplendent de la historia del Monestir aixi com es també lo més gloriós full de la historia pàtria.

Alentat lo gran Jofre fundador de la pàtria catalana per las repeti-

das victorias, son primer pensament en acció de gracias fou la reconstrucció del Monestir. Ab grans y valiosos regalos y obsequis enriqueí lo brau compte son temple predilecte y ab tal empenyo s'emprengué la reedificació qu' en l' any 888 se celebrá ab gran solemnitat la consagració ab assistencia del compte, sa familia y la noblesa catalana. Innumerables riquezas, tesoros y reliquias eran á la Madona regaladas. Son arxiu riquíssim augmentat cada dia.

Las cenizas dels comptes allí descansaren així com las dels fills mes distingits de Catalunya. Lo gran bisbe Oliva, de sang del Pelut, engrandi lo Monastir deguentse á n' ell la portada maravellosa que tan digne es d' admiració y respecte.

Prop de deu segles passaren de prosperitat y esplendor pel Monastir siguent cada dia mes venerada y ab devoció adorada la Sta. Imatge fins que las sanguinarias bandadas émulas dels serrahins convertiren en runas en ple segle XIX dit de las llums, tan artistica y prehuada jo-ya d' art.

Increible pareix que sers humans, mes ben dit, fieras ab vestidura humana, romput lo fre, sens temor y ab sacrilega ceguera, cometessin los excesos y vandálchs fets d' aquells dias. Prou ho recordan encare ab terror los habitants de la comarca que d' aquell temps restan.

Era una calurosa tarde del més d' Agost de l' any 1835. Lo Sol ab sa xardor canicular cremava y una atmósfera sofocant impedia respirar lliurement l' ayre purificat de la montanya. La mes pesada calma arreu s' extenia. No s' oia 'l mes petit remor de la brisa qu' entre l' arbreda mormora acariciant sas fullas; ni dels aucellets s' oia lo armoniós cantar que la natura alegre. Sols del Ter las ayguas ab remor confosa com planys sens dupte de lo que ben prompte passar devia, capgirantse abrassadas lliscant, saltaban d' una roca á l' altra.

Lo só de la campana del Monastir s' escampa avisant als monjos á la oració divina.

De sopte uns crits esgarrafosos dins la vila s' ouen, fent conmourer ab sas blasfemias y asquerosos mots fins lo rocam de las montanyas. Un pilot d' homens mes ben dit de fieras, armats de escopetas, punyals é incendiarias teyas pels carrers udolan. Lo veinat s' esvera y las portas tanca, tement la catástrofe que á no tardar vindria.

Una guspira de la gran foguera qu' en Barcelona féren los assessins sacrilechs, volá pels aires y en Ripoll feu presa.

Ben prompte las portas del Monastir, totes estellas á terra cauen y una ona de monstres lo lllindar s' endraga renegant, á empentas esbo-

jerrats, borrajos sens saber ferestechs hont comensar sa tasca y ensumant rastres hont primer fer presa lo monastir recorren. Re 'ls detura, assedegats de sanch, buscan esverats hont primé enfonsar l'eina per abeurarshi. Corren y saltan ab infernal cridoria.

Ja ho han trovat al fi. Las portas de las celdas esbotzadas cedeixen, llensantshi á dins aquella turba sanguinaria. ¡Quina feyna! ¡oh Deu! Quí més dret al cor apunta més mereix que se 'l festeji, cridant, ab brincos y ab la sanch marcantlo qu' en las eynas corra. Regarons de sanch fumejant en la terra 's marcan y 'ls jays! de mort ab las satánicas rialladas se confonan.

Quantas victimas innocents inmoladas al nom de la santa llibertat qu' aquells assessins tan infamement deshonraban. La primera fou un monjo vellet ab olor de santetat qu' ab sort en santa meditació 'l sorprendueren essent lo més venerat y respectat de tota la comunitat. Ab mals modos l' insultaren y arrossegantlo, ja que caminar ab prou feynas podia, als claustres lo dugueren. Allí ab blasfemias l' humiliaren mentres ell, ab angelical somriurer, á Deu pregava que 'ls perdonés. Un nin que prop seu hi havia, ab infantil curiositat ho contemplava. Lo vellet monjo se 'n adoná y girantse vers ell li digué:

—Tú ets avuy un nin encare, mes Deu no pot permetre qu' una obra santa desapareixi. Tal volta tú veurás encare la restauració del Monestir.

No pogué dir rés més. Lo punyal enfonsat per tres voltas en lo cor del sant monjo trencá lo fil de sa existencia y ab grans rialladas celebrant la festa los miquelets allí 'l deixaren.

Uns tornaren al convent hont sos companys continuaban sas criminals proesas.

Un pilot d' ells anaren en la casa hont hi havia lo nin en lo llindar, buscaren afanyosos l' amo, lo pare del nin, qui segons digueren la nit avans cedint á cruels amenassas los prometé revelalshi lo secret d' hont tenian los monjos sas riquesas amagadas per ser gran amich d' ells. No trovantlo en lloch per haver fugit aquella matinada, ab cruel sanya 's cebaren ab sa esposa y son fill arrossegantlos y á cops de culata dret lo carrer. Ja los canons de las escopetas apuntavan certerament las innocents victimas, quant los plors y 'ls ays desgarradors que llensavan, lograren, per un voler de Deu, conmourer aquells cors de hiénas, com si Satán un cop se recordés de que siguié un ángel. Avergonyits sens dupte de lo que anavan á fer, fugiren esverats dret lo convent á reunir-se ab sos companys.

Lo nin no era altre que 'l Sr. Joan Martí de qui hem parlat avans y aquet fet, y las paraulas del vell monjo que en son cor quedàren gravadas, l' induhiren á realisar lo somni de tota sa vida; la restauració del Monastir.

En tant en lo convent continuavan sas proesas vandàlicas los incendiariis. Tot fou saquejat é ignominiosament profanat. La preciosa verge que adorà 'l gran Jofre y las demés imatjes, fóren de son pedestal llessadas, rodolant per terra. Esquinsant pinturas, maravellas d' art, y destrossant tot lo que á má 'ls venia 's barrejavan ab infernal ressó.

No satisfets encare, sa fam cridava de nous crims l' afrenta y removían las tombas, profanant cadávres. De prompte un crit infernal de ¡foch! s' extengué á reu. Ab alegría inmensa fou celebrat y 'l resplandor del incendi comensá a iluminar aquellas esgroguehidas testas que ja no veyan res. Una gran foguera formant al centre del Monestir, ab cants sacrilechs ballavan, saltavan, sens fré, sens mida y perduda l' esma. Semblava véurer del infern la festa. Una bacanal indigne. Una orgía infame.

La nit clara y serena ja ha vensut al dia. Las estrellas brillan ab més fulgor que may. Una foguera inmensa fins al Cel s' aixeca demanant justicia. Los espetechs del incendi barrejats, confosos ab la infernal cridoria per l' espay se perden y pels mons ressonan.

De prompte un soroll estruendós fent tremolar montanyas pels ecos vibra, y una columna de fum al Cel s' eleva y 'ls astres tapa...
Lo Monestir en runas.

Avuy al véurer de nou alsarse tan bella joya, lo cor s' aixampla y la boca calla. Infundeix respecte y del cor la fibra més delicada ab forza vibra y con mou de veras, puig s' ha lograt tornar á la noble patria sa més rica joya y la més prehuada.

Es de veras una excursió digne la visita al Monestir. Lo Sr. Martí, de qui hem parlat avans, ab sa amabilitat extrema lográ interessar als *touristes*, explicant la historia y ensenyant ab goig tot lo que de mellor conta lo Monestir. Mereix de veras un tribut d' elógi.

MANEL GIRALT Y VILA.

À MARIA

En vostres brasos, Maria,
com llasos m' hi lligaré
mes estreta cada dia
per' guardar l' ànima mia
del poder de Lucifé.

Prou bramula ab fort desvari
lo maligne mal esprit,
un udol es lo seu crit
contra el vostre escapulari,
que porto demunt mon pit.

Sempre eixa arma benehida
nit y dia m' ha guardat
de famolenca embestida,
de la enveja malehida
del que busca al descuidat.

Si en aquesta vall de plors
ab amor me consoléu,
mes gojosa 'm salvaréu

l'ànima, que tants dolors
va costar á pés de Créu.

Y al venir lo darrer dia
que ma vida ha de finir,
no 'm deixeu en ma agonia,
pujáume al cel, Mare mia,
quan acabi de morir!

MANELA MARTÍ DE VALLS.

UN CANARI

I

Mon casal es humil: una fadrina
me te en lo seu balcó.
Gosém dels seus amors una cardina,
un passarell y jo.

Aquí fou lo meu niu: aqueixa gávia
lo meu bressol sigué.
¡Si ara 'm vejés de l' Angeleta l' ávia!...
¡Só l' honor del carré!

De desde que ix lo sol, á la vesprada,
só de tothom encís,
y faig d' eix tros de gávia mal forjada
un cel, un paradís.

¿Quín altre aucell ab mí pot compararse?
Mon plomatge vistós...

Sis canaris-senyors poden trobarse,
¿seré jo dels senyors?

II

L' Angeleta m' ha dit: —vina, hermosura,
te vull mudar de lloch!—
Y m' ha fet un petó, qu' encare 'm dura,
la dolsor del seu foch.

M' ha portat á una gávia gran, inmensa,
de un molt hermós jardí,
hont cada flor es un vas d' or qu' encensa
la vida de un butxí.

Res me falta: menjar, espay de sobres,
no 'm puch quexá, estich bé...
¡pero estava més be entre mitx de pobres,
fent honor al carré!

L' Angeleta m' hi ha duyt: per ben fet sia;
mes ¿per qué m' ha dexat?
¿Per qué ja no 'm ve á veure?... ¡Traydoríal
¡quin pecat! ¡quin pecat!

III

Ja no canto, estich trist; perdo 'l plomatge,
res més faré de bo;
¡be m' ha costat prou car aquest viatge!
¡cóm l' anyoro 'l balcó!

Per fi he vist l' Angeleta, mes l' he vista
y jah, vill no m' ha dit res. .
Vestía rica bata de batista...
¡no la vull veure més!

Era sola, es veritat; pero vivía
del fruyt del seu treball;
are viu d' un amor qu' es tot falsia
qu' es fanch d' un xaragall.

Per lo butxi del rey buscá altre vida,
me va dexar á mi...
es cert que 'l butxi es rich y l' ha enriquida,
¡pero es butxi!... ¡es butxi!

IV

¡Ja so lliure, per sort! La gávia oberta
se han dexat un moment,
y he fugit per morir en la deserta
teulada d' un convent.

Aquí de la oració rebré l' aroma
y moriré felís,
com qui no dú tacada ni una ploma
y aprop te 'l paradís.

¡L' Angeleta ja ha mort! Tota nafrada
finá en trist hospital;
¡aucells que axecáu massa la volada,
no l' axecáu tant alt!

En la fossa comú, sens cap emblema,
la van tirar ahí';

lo butxí encara viu!... Fem un problema:
¿te cor també un butxí?

.

¡Quí tingués mon bressol, aquella gávia,
are que sent ja de la Mort lo gell...
¡Si ara 'm vejés de la Angeleta l' ávia,
que Deu la tinga el cell!

CLAUDI OMAR Y BARRERA.

MONJA

A mòrts brandan las campanas
mareta, ¿per qui será?
No sé porque 'l cor me gela
aqueix toch de funeral.

Ah! si fos ell... Deu me valgui!
¿Hont trobaria descans?
Si fora d' ell mare meva
tan sols en Deu puch troba 'l.

Quín pensament tan terrible
mon cor vé á martiritzar...
Pero las campanas brandan;
ja s' ou funerari cant...

¿Per qui será, mare meva,
aqueix toch de funeral
que l' ánima 'm martiritza;
ay! Deu meu, per qui será?

.

La fúnebre comitiva
 ja marxa cap al fossar,
 los clergues trist cant entonan,
 la campana va brandant.

Cada batallada 's clava
 en mon cor com un punyal,
 cada brandó que n' oviro
 l' ànima me ve á cremar.

Lo cant dels clergues s' atansa...
 ja veig la caixa allá vaix...
 ¡Mare meva, mare meva,
 lo meu cor me va á esclatar!!

¡Es éll! Es éll! Jo deliro,
 no potser, no es veritat;
 ¿veyeu? somriu, si, ja aixeca
 sos brassos per abraçám;

Ja desclou los rosats llávis
 per donám lo bés nupcial;
 ¿y eixos llums y eixas cantúrias...?
 ¡Ay! Deu del Cel, pietat!!!

.

Ja sense ell, mareta meva,
 en lo mon no hi puch estar;

l' amor que ab ell Deu me roba
sols en Deu puch encontra 'l.

Avuy brandan las campanas
a morts, per mon estimat;
per mi, que pel mon ja moro,
demá també hi brandarán.

LLUÍS ESPINALT Y PADRÓ.

LO PESEBRE

FÁULA

Tot anant seguint pesebres
per las festas de Nadal,
quiscú contava 'l que feya
sa infantesa recordant.
L' un lo montava en la sala,
l' altre dalt sota 'l terrat,
un altre en un dormitori,
uns altres en lo despatx...
y unas noyas catalanas,
(que, per més fi, en castellá
parlavan sempre) digueren:
«A nosotras el tío Juan
nos ha arreglado el pesebre
en el comedor.» *Qui 's plau*
en renegar de sa llengua
s' exposa á dir disbarats.

D. CALVET.

NECROLOGIA DE D. LLEÓ FONTOVA

LLEGIDA PER SON AUTOR D. BONAVENTURA BASSEGODA EN LA VETLLADA QUE CELEBRÁ LA

LLIGA DE CATALUNYA

SENYORS:

Á molt de temps que la mare Catalunya no 's lleva 'l dol de sas vestiduras Com si la adversitat l' hagués escullida pera endressarli tot lo rigor de sas desgracias, no 's passen anys ben sencers que no tinga de renovar sos crespons plorant ab llágrimas de dol y d' anyoransa la pérdua d' algun ser volgut, d' algun fill predilecte y malaguanyat, d' alguna eminenca de la terra.

Y encara grat y gracias si en l' estat en que abuy per abuy contemplém á la pátria, se dona compte de sas dissorts passadas y presents, te prou conciencia de las pérduas volgudas, en mitx de l' aclaparament en que 's troba. Semblant á aquellas figuras inmóvils y esma perdudas que 's trovan en los recons mes caldejats dels escons de nostras masias, á aquells vellets fugits del mon y gayrebe de la vida y tot, Catalunya se mostra erta y desolada y tan sols guarda

de sa bellesa angusta y sobirana las derrerias mes llastimosas; lo foch de sos ulls qu' espillejan sos rius mes estimats, aquestas corrents de pàtria, aquesta història viva que remoreja tothora per los bachs y valls amplíssimas recomptant lo que fou la mare, lo que deuen esser sos fills escullits.

Si, senyors. Catalunya viu tan sols del caliu de las llars pagesas, es lo vellet venerable, l' humà poema de la pàtria qu' espera tant sols la senyal del dit de la Providencia pera volar á las regions ahont se premian las virtuts, ahont se centuplican las resplandors de la gloria justament conquerida damunt de la terra. Com aquests vellets de qui vos parlo, ab prou feynas recorda las malvestats que han assotat sa teulada, las malas novas que la tramontana li ha anat á contar, bruelant per la xemeneya en nits d' hivern; fill de altrás temps se trova estranger fins dintre sa llar mateixa y las ingratituds de las generacions flamentas que s' han descapdellat davant de sa vellesa sembla que l' hajan malmirat per sempre y li hajan torbat lo seny. Ab prou feynas enten las alegrias de sos nets, y plora sas desdixas; ab prou feynas enten quan li posan son gambeto de burat y sa barretina nova pera lo bateig d' algun nou rebroll de sa nissaga, com tampoch sas robas endoladas pera enterrar l' hereu y fer lo cap de taula en lo dinar de *mortuorum*. Solsament guspirejan un poch sos ulls quan al entorn d' éll s' aplega la familia pera passar lo rosari dels difunts, resant pera la seva gloria eterna.

Aixó mateix li passa á Catalunya fa molt de temps, d' anys, de sigles. Ab lo desamor de las novas generacions ha anat oblidantse un poch de sas dissorts passadas; sa llengua mitx aborrida, sa poesia mitx disfressada d' estrangeria, sos temples tancats á la veu del poble catalá, son teatre que pretenen convertir alguns mals fills en escola vergonyosa d' obscenitats, tot li ha anat torbant lo seny á Catalunya y solsament llampega en sos ulls lo flam gloriós d' altrás épocas al trovarse en la estreta rodona de la familia, al veure á sos bons fills resar en l' altar de la pàtria per la glória de sos héroes, de sos mártirs, de sos sabis, de sos artistes.

Aixó és lo que fa abuy la Lliga de Catalunya en memoria de Lleó Fontova, y aixó mateix es lo que fen l' any passat á la bona memoria del plorat mestre Pelay Briz. Com sentin massa sovint debém aplegar-nos pera plorar en familia, lluny dels catalans contaminats d' indiferencia, la mort d' un germá, d' un fill de la terra. Estrenyém lo rotllo, revifém lo caliu de la llar y esgraném davant del altar de la pàtria lo

rosari dels mérits y virtuts d' un Lleó Fontova fill del art catalá á qui tant li deu la causa de la patria.

Lleó Fontova deixa un passat gloriós y un exemple de sanitosa ensenyansa. Son nom ha de partirse en tres branques á que ha doeat vida, lo catalá, l' artista, l' home. En totes tres s' ha ben guanyat lo lloch mes envejable. Y es que aquests tres joyells qu' ostenta sa corona fúnebre, ó sian l' amor á la terra, l' amor á l' art y l' amor á la familia, naixen d' un sol lloch, son germans, son fills d' un cor honrat.

Fontova era un gran cor y al calor d' sa vida segui duas vias iguals ben galgadas y que no devian trobarse sino en lo puut en que abuy s' han trobat, en la mort, en lo infinit, en la Eternitat. Lo mestre del sigle, lo simbol del progrés també segueix sempre sas duas guias de ferro mogut solsament per un sol foch de sas entranyas, lo foch que á la llarga li deu robar sa perfecció, sa vida metalica. Del mateix modo Fontova morí del mal de son cor, lo vá matar lo que tant l' havia fet viure pera 'l mon pera la pátria y pera la gloria.

Tractaré de parlarvos (en que sia tan lleugerament com m' ho aconsella ma poquedat de medis) dels tres aspectes en que pot considerarse lo plorat actor.

Comensaré per l' home.

Fontova havia nat en Barcelona en 20 de Febrer de 1838. Son bressol era l' d' uns treballadors honrats als que comensá á sostenir sent encara molt jove. Ell compartia sas horas vagarosas entre l' estudi, 'l treball manual y 'l teatre pe'l que sentia un amor inesplicable. Aquest amor que fou la primera guspira del foch que ha anat consumint sa vida, aná creixent fent parella ab l' amor que professava á la seva mare, que s' havia quedat sola ab éll en lo mon al anarse'n lo seu pare á América. Lo jove no 's vá acorar; segui treballant pera guanyar lo pá de taula y segui representant en teatres particulars, dirigint companyias d' aficionats, fins que vegé realisada una part de sa ambició entrant de segon graciós á formar part de la companyia del Teatre del Olimpo. Los aplausos que allí sentí foren son bateig artístich y serviren pera encoratjarlo al estudi que may vá desatendre.

Aixó passava en 1862. Un any després figurava en la companyia del Teatre Romea com á primer actor cómic fentse aplaudir moltíssim en las obras de Renart y Dimas, per lo públich barceloní que ja allavors comensá á pendre de bon grat la funcions Catalanas Mentrestant.

Fontova no deixava d' atendre ab ver amor filial á la subsistencia de la seva mare. Tots los esforços imaginables pera ferse home los anava provant fins que conseguí una plassa d' escribent en las Oficinas d' obras públicas; la qual afeginthi lo sou en lo teatre li ajudava á son manteniment. Una volta asegurats aquest pensá en casarse y lograt ja son intent comensá per éll una llarga seria de sacrificis. La seva fillada li exigí esforços costosíssims durant la seva infancia esforços qu' ell feya ab verdadera heroicitat.

Que podré contarvos jo, en aquestos instants d' anyorament, de tot lo que ha sigut l' artista que plorém, pera sa familia? Solsament conech de son amor de pare, los detalls mes sabuts ja de tothom. Qui no l' havia anat á veure en son quartet del teatre en algun intermedí, sense que li contés ab lo semblant radiós d' alegria los progressos dels seus fills en sas respectivas carreras: Tal mestre s' ha quedat parat sentint tocar lo violí al Lleonet,—nos deya: ó be en mitj d' una conversa indiferent—No ho sab, demá s' examina la meva petita—L' autor fulano m' ha promés qu' escriu una obra pera la Caterineta—un altre dia: En Vidiella está molt content del meu Conrad. A molts los hi semblava aixó impertinencia d' un pare enecat per l' amor als fills sense pensar qu' ells tal volta feyan pitjor ab los seus sense ni la meytat de motius. Per ma part puch assegurarvos que tan dins com fora del teatre me commovian las sevas intimas confidencias.

Ell rendí cult fervorós á la familia. Ella y l' escena li ocuparen sas horas. Pocas vegadas ja sortint del ensaig ó bé de la funció quan lo temps era bonansa anava á casa sense donar un passeig al costat dels fills. Semblava que volgués recobrar per poch que pogués los drets que tenia á gosar de la de vida en pau y tranquilítat, dret que 'l teatre ab totas sas lluytas y tiranias li disputava.

Son darrer fill complí del tot la seva felicitat. Era un deliri 'l que sentia per son petit August. Com hi gosaba 'l bon pare sentintli confegir ab prous feynas los versos que li ensenyava per dir en alguna obra especial. Aquellm *estre de minyons* ha fet riure molt á nostre públich; donchs encara havia fet gosar molt mes á Fontova al veurehi correr y xerrotejar al seu menut....

Aquell nin omplí tots los moments de sa vida. Acabá d' arrodonir lo quadro de felicitat de la familia y ajudá á concebir las esperansas més rialleras. Acabada la época dels majors gastos pera montar la fillada, ab un porvenir sense ombras de dissort, arribá per nostre gran artista lo máximum del benestar. Mes vá durar poch. Una aleanada d' ayre empestat sobtá al fill petit en l' acalorament de sos

jochs en lo teatre; un gran espant rebut en mitx d' una entramaliadura ajudá á ferlo ajaure al lit de la passa que tant horroritza als pares de familia. La difteria acabá en tres dias l' obra hermosíssima que costava més de set anys de sacrificis á Fontova. Adeu alegría y benestar!

Jo no puch recordar á Fontova sense mirarlo encara tal com lo vaig veure lo dia de la mort de l' August. Era un dolor lo seu ineficible, grandíols. Sense manifestacions exteriors passat de las llágrimas que en silenci queyan fil á fil, de sos ulls, tan sols se revelava ab l' actitud d' aclaparament y en la expressió desesperada de son rostre. A nostras paraulas no hi responia; solsament á voltas alsava 'ls ulls ab una mirada de dolor supréu.

Desde llavors ensá en Fontova no era 'l mateix home. Vá presentir que ell no devia sobreviure á aquella pérdua y fins que per desgracia nostra, se realisá tan terrible presentiment aná batentse en retirada y encara que no abandoná á sa esposa y fills ana decayent son anim y sols esperansat lleugerament ab las esperansas de tots los malalts, passava 'ls dias recordant las tres grans desgracias que havia sofert en sa vida, la mort de la seva mare, la del seu fill y la separació del teatre Romea ahont feya anys y més anys que s' omplia de gloria, aixecant tant alt son nom que arribá á compararse ab lo dels més grans mestres de son art.

Las sevas brillants qualitats de pare, d' home de sa casa no m' haig de esforçar gens en ferlas ressortir; sabudas son be prou y massa. Quí l' hagués conegut fora de la vida del teatre ab prou feynas hauria cregut que fos tan gran actor; sa conducta, sos hàbits, tot feya pensar més en un meuestral que havent lograt viure d' una modesta rendeta se dedicava per complert á la educació dels seus fills pera major lluhiment de son nom. No se li coneixia cap fet, ni una relliscada d' aquestas que avuy per desgracia sovintejan massa y son massa toleradas y consentidas especialment en los que viuen del art. Y aquí teniu explicat lo primer aspecte de 'n Fontova.

Com actor, be 'm temo que no haig de trovar prou mots pera convéncens (als que no n' estiguen) de que valia més que cap altre.

Sa primera condició fou l' estudi del art de la declamació. D' ell ne tragué las duas més grans qualitats que l' adornavan, en primer lloch la representació justa y precisa del tipo concebut per l' autor y en segon la dicció natural y esmeradíssima que 'l caracterisava y

que donava un relleu extraordinari á las frasses que ell deya per insignificants que ellas fossin.

Era actor naturalista, en lo bon sentit de la paraula; estudiava 'l natural fins al punt de que quan estrenava una obra, per poch be que estés lo paper que ell representava, lo trobavau real y naturalisim, lo coneixiau de temps, l'haviau vist pe 'ls nostres carrers ó per un lloch ó altre de Catalunya.

Sense volguerli llevar ni un grà sols de sos mérits vos asseguro que aquell Bernard de las *Joyas de la Roser* que tant havia sobtat en la primera representació costava á Fontova un estudi prop del natural, com no pot concebirse. Lo *collaret de perlas* li costà més d'un viatge per ensopegar lo tipo d'albí tant celebrat per los crítichs. Lo veterano de *La Pubilla del Vallés*, lo fuster de *La mitja taronja*, l'alcalde de *La Esquilla de la torratxa*, lo sabater del *Punt de las donas*, l'Antonet dels *Tres toms*, la fura del *Sota terra*, lo segador de *Clarís*, lo músich de *Lo Pubill* y l'avi de *Lo primer amor*, son arrancats á la vida real ab una exactitut y un bon gust tals que no tenen parió. Y aquest bon gust era tal volta lo més lloable en Fontova. Son criteri artístich li feya escullir acertadament lo modelo á estudiar: prou hauria fet esclatar al públich en rialladas y aplausos sempre que hagués volgut rebaixarse fins al nivell de molts graciosos *nacionuls y extrangers* que son célebres gracias al malt gust y á la grosseria de sos medis; mes ell profesava massa amor al nostre teatre Regional, sabia que l'escenari deu ésser una escola de bonas costums y refugia cualesevulga etzar que 'l conduhís á la profanació de la escena catalana.

Observéu bé que parlo dels temps en que 'l teatre Catalá creixia nodrit als pits de la terra. Avuy ja es altra cosa, avuy y potser demá ó més endavant si 'l pobra Fontova visqués, arrossegat per la corrent llotosa del extrangerisme y flamenquisme inclussiu en nostras taulas ó sucumbiria á las imposicions comercials d'alguna empresa ó beniria veyentse obscurir son nom tan gloriós.

Tornanthi. Deya que Fontova era inimitable en caracterisarse. Sa fasomia era d'una elasticitat tal que adhuc sense 'ls medis empleats en lo teatre expressava ab facilitat pasmosa tot quan se proposava. Afegint á aixó l'acert ab l'actitut y la conciencia ab que 's feya cárrech de son paper y trovaréu explicat lo inesplícable que sembla l'haver representat més de cent tipos diferents sense saberne quin era 'l mellor de tots y sense semblar que eran tots un mateix home. La colecció de retratos de sas creacions li valgué l'amistat y la vene-

ració d'un gran actor estranger. Novelli. Ell endevinà mirant las fotografias de Fontova que l'actor capàs d'interpretar lo natural ab tanta perfecció no era un artista vulgar.

Y lo admirable era la manera com sabia sostenir lo tipo baldament l'obra tingués cinch actes. Figureuvs si li es difícil á un que no sia esquerrá valerse pera tots sos mohiments y gestos de la ma esquerra, donchs bé, Fontova en lo *Ferrer de tall* una de las més genials creacions no feya us per res durant los tres actes de l'obra, de sa ma dreta.

En un article que publicá LA RENAIXENSA poch després de la mort de Lleó Fontova, deya qui ara vos parla que 'l gran actor no podia compararse ab cap altre. Ara novament ho afirmo. Lo gran Coquelin té una educació artística indisputable, es fill d'un gran teatre constituït fa més d'un sigle, Fontova en cambi era fill d'ell mateix, tot s'ho havia après y al seu costat lo teatre Catalá en lloch de donarli vida á ell, d'ell l'havia de rebre.

La historia artística tots la sabeu. Dels teatres d'aficionats passá al Olimpo, al Orient y al Odeon estrenant *la Esquella de la torratxa* en la secció de la Gata fundada per los Srs. Soler y Sariols y posteriorment *Las joyas de la Roser* en 1866. En l'istiu d'aquest mateix any treballá ab companyia catalana en lo Prado Catalan estrenant ademés dels Singlots poéticos de Pitarra, pessas com *Las atmetllas d'Arenys* y altrás.

L'any següent entrá á Romea ahont s'inaugurá la secció catalana ab la comedia de Soler *La Rosa Blanca*, lo 1868 estrená *as francesillas*, lo 1869 *En lo camp y en la ciutat* d'Arnau y *as Pubillas y 'ls hereus* del mateix. En 1870 *Un pom de violas* de Roure y *los Egoistas* de Soler, en 1871 *Los políticos de Gambeto* de Pitarra, treballant en l'estiu d'aquell any en la inauguració del teatre Espanyol estrenant la pessa de Roure, *L'ocasió fa 'l lladre*. L'any 1872 per la clausura del teatre Catalá estrená *L'àngel de la guarda* y la premsa d'aquells dias elogia á Fontova en gran manera per la direcció de l'obra.

Desde llavors, á que cansarvos ab la relació de tots los estrenos y tots los triomfos seus. Ja 'ls coneixeu de sobras. Fou una série ascendent d'ovacions y d'elogis en los diaris. Adhuc quan la literatura dramática catalana prengué nova via, separantse dels quadros de costums de la terra, ab tot y que ell no portava 'l pes de l'obra, obtenia aplausos y llores en los curts papers de que s'encarregava.

Y ara senyors, arribo també al funest acabament de vida tant gloriosa. Quan feya vintyquatre anys qu'era á Romea, succehits que jo no dech calificar l' en tragueren. No faig comentaris ni inculpacions; solsament recordo l' efecte que 'm produhiren los següents trossos d' una carta que Fontova en 1890 dirigi á la premsa.

«Fa cosa de tres ó quatre mesos ván correr rumors de que la Empresa del Teatro Romea tractava, per lo successiu, de prescindir de mos modestissim travalls.

Apesar del tristissim efecte que 'm causá la noticia y de creure fins impossible, que després de 24 anys de contracta, sense mereixements, tal volta, pero estimat d' un públich á qui venero y sempre he volgut; á pesar de que 'l pensament de dita Empresa obehía á un mesquí sentiment, qual era lo treurém per una malaltia passatjera y tal vegada contreta en lo mateix teatro, apesar, per fi, de no poguer avenirme á ser rebutjat d' un lloch ahont he deixat la meva joventut, del modo que tothom sab y ha vist, no vaig poguer, senyor Director, resistir al pensament de véurem tan inicuament separat de mon teatro del teatro que ma insuficiencia ha ajudat á montar; d' un teatro que, sempre traduhidas alegrement per brometas del graciós, guarda, del mateix, durant tan llarga fetxa, tantas llagrimas y tants sospirs, y vaig pendre la determinació d' anármem avans d' ésser tan tristement tret.»

La tal carta no fou resposta ni rectificada y tenim lo dret de creure que 'ls motius que l' obligaren á escriurela, causaren bastant directament l' exacerbació de sa malaltia.

Ell morí y si no haguessem sabut tot lo que valia lo difunt artista, la manifestació de dol que li feu Barcelona en pés nos hauria convenut ben clarament de la gran popularitat que havia alcançat. Barcelona que havia rebut en ridicul Carnestoltas als prohoms del Centralisme dongué un espectacle digne lo dia del enterro del malhaufat Fontova.

Arribo al últim de mon treball, que de segur vos ha de semblar pesat per lo malamant qu' he tractat tant important assumpto, pero no de cap de las maneres per haver dit mes de lo que devia, ben al contrari, se que 'm quedo curt y molt curt. Considerém ara á Fontova en la causa regionalista.

Deixant en banda, encara que sían molt apreciables las obras de qu' era autor (y que sino recordo malament eran las pessas *a por guarda la vinya, La raho del pont de Lleyda, La casa de 'n garlanda, La garsa y A primera vista* y 'ls monólechs, 505, *Ballaruga, Un*

tarit-tarot, Entre la dona y 'l sabre, L' últim grahó y La gran diada) deixant en banda sa obra literaria catalana, deixa una obra mes duradera com á propaganda.

Ell contribuí poderosament á la exhuberancia de vida que tot d' una adquirí nostre teatre y ab la interpretació donada als tipos que com ja he dit eran presos del natural, encarrilà no sol lo bon gust dels autors sino que feu qu' aquests cerquessen ab preferencia los arguments de sas obras dins de nostra historia y de nostres costums modernes.

S' havia significat en las empresas catalanistas y havia demostrat son amor á nostra causa rebutjant proposicions pera entrar en companyías castellanas que l' havian sollicitat. Tant de bo tots nosaltres poguessen dir altretant de nostres actes!

Finalment una altra consideració. Sas campanyas d' estiu en mostres poblacions de Catalunya, Mallorca y Valencia despertaren en lo poble la afició del teatre Catalá y obriren camp mes ample á la nostra literatura dramática y per reflexió á la demás literatura en general.

Crech senyors que bastará tot lo dit, no pera donar á coneixer lo qu' era y lo que valia Fontova, sino pera demostrar ma insignificancia davant de sos grans mérits. Acabaré fent vots pera que las virtuts privadas y públicas de nostre immortal Fontova, trobin imitadors y pera que si Catalunya vá perdent sas costums genuinas, li quedin fills adíctes y amorosos que sota son escut protector s' apleguen com ho havéu fet vosaltres pera honrar la memória perdurable d' un bon fill de la pàtria.

HE DIT.

D' aquí á vint anys quan los lilàs floreixen
als raigs del sol d' aquest beneyt país
y mos recorts més dolsos me segueixen,
pensará en tú mon cor anyoradis.

Ton cútis bell de mística hermosura,
aquesta imatge jove é ignocent,
com font de poesia sempre pura
mon ser inundarán de sentiment.

Mes ¡ay! aquests cabells qu' avuy ta mare
pentina tan gojosa al demati,
eix maradet en primavera encara,
també 'l sabrá lo temps esblanquei'.

¡Ja haurás plorat! ¡Qué trista es la fal-lera,
quan vá al seu cap-al-tart la joventut,
de volguer amagá en la cabellera
lo primer çabell blanch qu' ha aparegut!...

Quan sigues aixís sola y melangiosa
vindrà mon cor per dirte «t' amo encar»
y un altre primavera esplendorosa
com al jardí també 't sabrà alegrar.

Arbre d' ombra plabenta y benehida,
sempre vert y frondós, serás per' mí,
ahont d' una etzarosa y curta vida
lo sant descans arribaré á assolí.

¡Potser qu' aquestas dolsas perspectives
en mon cervell no mes existirán
é igual que las pobretas sensitivas
ellas també per sempre 's morirán!

Jo vuy, poeta, las cansons, jo ansío
en tos versos vibrar;
ara somía tú l que jo somío
y tornarás á amar.

Mira que es gran la terra; 's veu poblada
enllá, per tos germans
mentre s' están ab fas esparverada
seguits en las ruinas los tirans

Las preocupacions, secas despullas,
á sos peus lentament
desfilan com l' aplega de las fullas
que porta á enterrá 'l vent.

Mira aquestas onadas sempre inquietas,
la febre del progrés,
tothom cercant la tomba dels profetas
per dirlos: «mentidés.»

Mira á l' Humanitat; del egoisme
la cadena li falta sols trencar,
mentres dupta del cel, no del abisme,
perque sab que pot caure y may volar.

Jo m' acosto á parlarte á cau d' orella,
igual qu' á mitja nit
se cridaria al pobre centinella
que s' havés adormit.

Ascolta: ab la tristesa ara no 't deixo;
rés mor, tot es etern,
no més jo soch creat, no més jo neixo;
soch l' esperit modern.

*
* *

Abí en un llibre vaig llegir, hermosa,
un trist consell, per' oblidar segú,
pera calmar la set perfidiosa
que vers hont ets me dú.

Era al cuarto, solet, hont cada dia,
repassa lo qu' ha vist mon pobre cor,
y ensenya de volá á la fantasia
obrint l' ala 'l recor'.

Aquell llibre 'm vá dir: «ara comensa
á oblidar sa bellesa y ton torment,
puig tots los caps de mort vé un dia, pensa,
que 's semblan igualment.»

ALFONS M. PARÉS.

Festiu, enamorat, plé d'alegria,
¡com corria la meva primavera,
ostentant juventut y valentia
com palmera al costat de sa palmera!

Fores perjura, y ab traydora sanya
fulla acerada del olvit odiosa
fins al fondo clavares en l'entranya
de ta parella encar tan amorosa.

Torna l' Abril mostrant sa esplendidesa;
corra en lo cor dels arbres fresca sava
y s' engala 'l palau de la bellesa
esclarintse del cel la volta blava,

Novellas galas la campinya ostenta
y de núvols d' olor tota s' inunda,
y en riuhadas de llum pura, esplendenta
hi vibra 'l pólen que las flors fecunda.

Imitant la diadema soberana
que las serenas nits en son front duhen,
se veu de dia relluhi en la plana
tan fruyt daurat com astres de nit lluhén.

Mantells de fullas, tendres brots, poncellas
y frescos tany's, en tots los branchs reviuhen,
y atravessan los prats joves parellas
qu' abellidas d' amor cantan y riuhén.

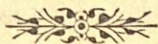
Tant sols un arbre en mitx la plana hermosa,
com si fos del hivern trista despulla,
s' aixeca trist, ab sa brancada ossosa
sense un brot, sense un niu, sense una fulla;

No 'n trau lo vent olors, sols ays de pena;
las aus al véurel' trencan la volada
y la brisa lleugera se li enmena
la última fulla que hi restá assecada.

Y es qu' en sa tendre y jovincela soca
hi porta, ben reblat per ma enemiga,
acerat clau, qu' al fons del cor li toca
y la sava gelantli lo mustiga.

La má que l' ha ferit, á destralladas
per qué ferma y tranquila no l' aterra?
¿Per qué un llamp no l' abranda mil vegadas
convertintlo de colp en pols y terra?

JOAQUIM CARRERAS.

À UNA MORTA

T' he vist radiant de goig; ta fresca boca
com rubí mitj-partit, m' ha dit paraulas
que en mon cor he servat, per endolcirme
en eix greu temps; la fel de la meva ànima.

T' he vist, dona arrogant, folla de joya,
cercant frisoza 'ls plers qee 'l mon ajunta,
y com rosari desgranat, caygueren
totas mas il-lusions de una á una.

T' he vist després com rosa ja marcida,
perduda la color trémola y corva;
lo respir fadigós, cara-rugada;
ija vella per l' amor y encar tant jove!

T' he vist dins quatre posts; encarceradas
las mans demunt del pit, la boca oberta;
adeu per sempre més, aymada dona;
verms, ja l' hora ha arriuat; feu vostra festa.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Janer de 1891.